

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX. V Ljubljani 15. decembra 1869.

List 24.

VABILO.

Važni časi so prišli za ljudsko šolo in za učitelje. Šolsko vprašanje vrè in je privrelo že do verha — pa vendar še ni izgotovljeno. Šola se preureja, preurejena pa še ni; učiteljski žalostni stan se boljša, zboljšal pa se še ni. Mnogo se giblje in ugiblje v šolskem življenji, in jasno se vidi, da na zadnje je vendar le učitelj desna roka pri povzdigi ljudske šole. Nova šolska postava tudi sicer učitelju daje več veljave v šolskem življenji, kakor jo je imel do sedaj; toda pravico to mora si učitelj še le pridobiti ne le z orožjem prave omike in pred vsem z omikanjem sebe samega, z vspešnim podučevanjem v šoli in z modrim vedénjem, temuè večkrat tudi z odkritoserènim in neprestrašenim djanjem v svojih različnih okolišèinah. — Pripravno orodje za to so združbe in zbori, pred vsem pa lastni časopisi. — „Učiteljski Tovarš“ se že devet let trudi in poganja za zboljšanje domaèega šolstva in učiteljstva, in svest si je, da njegovo delo ni zastonj, in ravno ta sladka svest mu je in mu bode edino povračilo za njegovo večkrat težavno in celó nevarno prizadevanje, in tudi ta èut in ljubezen do svojih milih bratov učiteljev ga spodbuja, da bode, dokler bode mogel, tudi se še dalje trudil za pravo blagostanje domaèe ljudske šole, in bode branil in zagovarjal vse koristi našega toliko zapušèenega učiteljstva.

„Učiteljski Tovarš“ stopi tedaj z novim letom 1870. že v deseto leto svojega potovanja, in z omla-

jeno ljudsko šolo hoče tudi on omladeti, ter bode prinašal in obsegal te le predele:

I. Teoretični del.

1. Dolžnosti, delo in prizadevanje ljudske šole, njeno razmero med domačo hišo, srenjo, državo, cerkvijo itd.
2. Šolske postave in ukaze s potrebnimi razjasnili.
3. Splošne razgovore o šolskem poučevanju in odgoji.

II. Praktični del.

1. Razne šolske stvari in obdelovanje važniših spisov v šolskih knjigah. (Tu pride pred vsem na versto obdelovanje „Slovenske Slovnice“ in „Spisja“ s potrebnimi razjasnili za učitelja, izdelovanje spisnih vaj, nalog i. t. d.) Z berilnimi vajami se bodo strinjali posebni ali postranski nauki o zemljepisju, zgodovini, naravoslovju, gospodarstvu i. t. d.
2. Vodila pri risanji, petji in telovadbi.
3. Slovstvene in druge stvari iz vseh koristnih vednosti.
4. Cerkvene, šolske in druge pesmi — kolikor bode mogoče — tudi z napevi.

III. Naznanila.

1. Književstvo in umetnost.
2. Dopisi in novice iz domačega in vnanjega šolstva in učiteljstva.
3. Poslavljenja, imenovanja, izpraznjene službe, premembe v učiteljstvu i. t. d.
4. Naznanila v posebnih prilogah.

Vse slovenske učitelje in prijatelje ljudske šole in sploh domačega slovstva prosimo in vljudno vabimo, da bi to prizadevanje podpirali z obilno naročnino, z dopisovanjem in kakor si bodi, da bode „Učiteljski Tovarš“ v resnici pravi tovarš vsem slovenskim učiteljem in zdatna podpora domačemu šolstvu.

„Učiteljski Tovarš“ bode kakor do sedaj izhajal vsaki mesec dvakrat (1. in 15.) na celi poli in bode veljal po pošti in domá za celo leto 2 gold. 50 kr., za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

Naročnina naj se pošilja založniku!

Andrej Praprotnik,

vrednik.

Jož. Rud. Milic,

založnik.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Konec.)

0. Potreba je, da ti tudi povem, kaka uprava in vlada je na Kranjskem. Poslušaj tedaj:

1. Kranjsko spada pod deželno poglavarstvo v Ljubljani, kar se sodništva tiče, pa pod višo deželno sodnijo v Gradcu. V političnem oziru ima Kranjsko **11** okrajnih glavarstev (Bezirkshauptmannschaften), namreč:

1. v Ljubljani, **2.** Kranji, **3.** Radolici, **4.** Kamniku, **5.** Litiji, **6.** na Kerškem, **7.** v Novem mestu, **8.** Černomlji, **9.** Kočevji, **10.** Logatcu in **11.** v Postojni.

Preiskovalne sodnije so v Ljubljani, kjer je tudi deželna sodnija, potem v Postojni, Kranji, Radolici, Novem mestu, Kočevji, Trebnem in v Černomlji. Na ljubljanskem Gradu je tudi kaznovalnica za moške hudodelnike, odkar je jenjala v Lepoglavi na Hervaškem.

Finančno okrajno ravnateljstvo je samo v Ljubljani.

2. Deželni zbor je sedaj sestavljen iz **37** udov; veliki posestniki volijo jih **10**, mesta in tergi **8**, kupčijska in obertniška zbornica v Ljubljani **2**; okraji pa **16**. Knezoškof ima osebni glas. V dunajski državni zbor pošilja dežela **6** poslancev.

Za leto **1865.** je bilo neposrednega davka prepisanega **1,575.720** gold.

Plačalo se je pa:

od zemljišč	817.431	gold.
„ poslopij (rednega davka)	144.403	„
„ „ najemščine	108.502	„
„ obertnije	90.727	„
„ prihodkov	80.762	„
„ dediščine	88	„

1,241.913 gold.

Odpisanega davka je bilo . . . . . 113.891 „

Na dolgu ga je ostalo . . . . . 251.251 „

Posrednji davki so iznašali l. 1861. . . . . 1,082.686 gold.

Ta števila se vé, da se vsako leto nekoliko spreminjajo.

Na to pride pa še deželni naklad po **16 %** od direktnih in **10 %** od indirektnih davkov.

Po novi katastralni meri se vé, da se bo marsikaj spremeni-
nilo; veliko pašnikov in gozdov je od poslednje mere bilo v
travnike in njive spremenjenih.

Gerb Kranjski je v srebernem polji kronan višnjev orel,
kteri nosi na persih luno na dve verstí z rudečimi in srebernimi
čveterokotji desetkrat razdeljeno.

Gerb stare slovenske pokrajine ali meje, ktera se je nek-
daj prostirala ob obeh bregovih reke Kerke po vzhodnem Do-
lenskem, je čern klobuk v srebernem polji obšit z dvema od
znotri visečima, križem eden prek drugega djanima rudečima
trakoma s čopki.

Vodil sem te, ljubi J., to leto po Kranjskem; odkazoval
sem ti njegove gore, vode, podnebje, prirodnine,
prebivalce; povedal sem ti tudi nekaj od narodnega go-
spodarstva, od uprave in vlade. Kar nisi še sedaj mogel
razumeti, boš pa potem, ko prideš bolje med svet, ko se
bodo tvoje dušne moči bolje razvile; le pozornega sem te hotel
storiti, da opazuješ svet, po katerem hodiš, kraj, v katerem prebi-
vaš, da primerjaš domače šege in običaje z inožežskimi. To
je potem sad, ktereга dobiš od teh verstíc ali od zemljepisja,
ktero ni le v tem, da si spomin bogatiš s temi ali drugimi imeni,
marveč, da se z učenjem tvoj um vedri in razsoja bistri. O pri-
liki ti hočem še kaj povedati od slovenskega Štajera in poslednjič
tudi nekaj iz zgodovine Slovencev bivajočih po slovenskih po-
krajinah Koroškega, Kranjskega in Štajera. Za sedaj pa naj bode
dovolj. Z Bogom!

P a š n i k.

Kako naj učitelj svoje učence spoznava.

(Konec.)

Pa tudi pred naukom lahko učitelj spoznava prepirljive,
svojoglavne, sirove in hudobne otroke od mirnih, pohlevnih,
prijaznih, tihih in dobrih, tako da učenci ne vedó njegovega
namena pri opazovanji. Ravno tako ima učitelj lepo priliko, si
množiti svoje skušnje o tem pri očitnih obhodih in igrah, ker
takrat se učenci radi pokažejo, kakšni so, ker se mislijo po-
polnomo proste. Toda modro učiteljevo okó tudi tukaj kmali
zapazi prevzetne in priliznjene, prederzne, pohlevne in poželjive,
škodoželjne in častilakomne učence.

Ako kaznovani učenec pri vsi žalosti vedno še pazljivo poslušša, je prijazen, ter bi rad na učiteljeva vprašanja odgovarjal, more učitelj sklepati o dobrem sercu; ako pa učenec ne more prenašati naj manjše graje in preziranja, vedi učitelj, da imaš opraviti z prevzetnim in častihlepnim učencem. V takih slučajih je posebno važno modro in previdno ravnanje učiteljevo. Častiželjnost sicer more biti na sveti, tedaj tudi med učenci, toda ne kakor pregreha, ampak kakor krepost, ktera naj si povsodi prizadeva storiti, vse kar je mogoče.

Ako obdarovanja in pohvale nikakoršnega veselja ne obudé, lahko vé učitelj, da ima opraviti z hladnim ali malomarnim učencem, da je zginila otroška priprostost ali da je celó zginil mir serca, in da tukaj tedaj naravni pripomočki ne zadočujejo.

Ako prav žive povesti in popisi učenca kar nič ne ganejo, vedi, da imaš terdoserčneža ali neusmiljeneža. Tukaj pa vendar učitelj ne sme prezirati, da dostikrat revnim otrokom, živečim v naj žalostniših okoliščinah, manjka zdramljenja k sočutju. Taki učenci potrebujejo le spodbude in poguma, da ne postanejo enaki svojim staršem, kateri zavoljo nemile osode ves pogum in zaupanje zgubé. Tedaj le oživljaj in spodbudaj žalostnega, in zadobil bo pogum, da se bodeš ti temu ž njim vred čudil!

Pa tudi pri molitvi ima učitelj lepo priliko opazovati нрав učencev. Ako moli učence v šoli in v cerkvi z zbranim duhom, ter mu na obrazu vidiš nekako veselost in pobožnost, si lahko misliš, da imaš dobroserčnega otroka. Pa tudi, kedar si pri starših, lahko marsikaj za svoj korist porabiš, ako se znaš le tako obnašati, da otroci ne previdijo tvojega namena.

Govekar.

Koristne stvari.

Sueški pretók.

Dné 17. novembra se je svečano odperl pretók (kanal sueški). Francoz Ferdinand Lesseps je mož, kteremu gre slava, da je dognal veličansko to delo.

Misel zastran prekovanja ožine sueške in zvezanja sredozemeljskega morja z rudečim ni nova, kajti že ob času starih egipčanskih faraonov (kraljev dolgo pred Kristusom), je bila

ta ožina prekopana in ste bili omenjeni morji v zvezi; to kažejo razvaline v poznejih časih izkopane, toda natančnega nič ne vemo; gotovo je le toliko, da so prenapeti Arabljani kanal zasuli.

Ko je vladal v Egiptu namestni kralj Said Paša bil je Lesseps tje povabljen ter naredil načert, kako bi se dala ožina predreti, in leta 1859. so se dela pričela. Angleži so se temu podvzetju na mnogoteri način ustavljali, pa vsi zadržki od njih strani so se srečno odpravili. Po prevdarku je bilo treba za izdelanje vodotoka 200 milijonov frankov (1 frank = 40 sold.), ki so se spravili po posojilu na delnice ali akcije, in namestni kralj je obečal, da bo priskerboval vsak mesec po 20 tisuč delavcev; ali njegovi egiptovski delavci so bili tako za nič, da je bilo treba si delavcev iz Evrope pridobiti (med temi je bilo naj več Dalmatinov in Istrijanov; pa tudi iz naših krajev se jih ni manjkalo). Konec 9 let. delanja se je pokazalo, da primanjkuje še 100 milijonov frankov. Lesseps (ki je hodil povsod po Evropi svoje započetje priporočat) je dosegel od francoske vlade in ondašnjega državnega zbora, da sme napraviti veliko loterijo, ktera je vergla preteklo leto več ko 40 milj. frankov; s tem denarjem bodo stroški znabiti pokriti.

Ravnina zemske ožine sueške meri, koder je naj krajša, 16 zemljepisnih milj in je le po treh velikih ponikvah pretergana. Na severnem bregu (ob sredozemeljskem morji) blizo nekdanjega mesta Pelusium-a je nastalo novo ladjostajsko mesto Port-Said, ktero je bilo še ni davno le vas ali terg, in je zdaj že precej veliko mesto. („Said“ pomenja v arabskem jeziku Zgornji Egipt, Zgornjo egiptovsko luko.) Blizo na sredi medmorja (ožine) je poprej posušeno jezero Timsah, ktero je ločeno le po neki neznameniti višavi od južnejših slanih jezer, ki se že nekako držé rudečega morja. Samo od sebe se je razumelo, da so ta jezera, ko so vodotok kopali, porabili, ker so si po njih doberšno dela prihranili. — Ena naj večih težav pri delu je bila ta, da so morali sladko vodo za toliko ljudi in živine, ki so se je pri delu posluževali, kakor tudi za parne mašine od daleč napeljavati. Vodo so torej napeljali iz Nila pri mestu Sagasig v Timsah-jezero in od ondod dalje v mesto Suez (ob rudečem morji), in to, po 2 vodovodih dolgih 22 1/2 milj. Na tem kanalu sladke vode ne daleč od Timsah-a je nastalo med delanjem tudi novo mesto, kteremu so dali ime „Ismailia“ (po

sedanjem namestnem kralji Ismailu), katero šteje tudi že okoli 10 tisuč stanovavcev, in bo s časom berž ko ne naj važnejše mesto na sueškem medmorji. Svet, na katerem stoji zdaj Ismailia, bil je še pred malo leti peščena puščava; potem pa, ko so napeljali vodo v prazno kotlino jezera Timsah-a, je začelo rasti drevje in zelišče. Podnebne razmere so se tudi spremenile: pred dvema letoma ni ondot še nič deževalo, v poslednjih 12 mesecih je šel že 14 krat dež.

Morski kanal med Ismailio in Port-Saidom je izdelan tako na široko, kakor je načrtan, in rupa jezera Timsah je z vodo iz sredozemeljskega morja do dobrega napolnjena. Naj važnejše pa za kanal ali ne-kanal je bilo to, da se je speljala voda v niža slana jezera proti rudečemu morju; to se je zgodilo 18. marca t. l. S tem je bil vspeh podvzetja gotov, dasiravno je bilo potem in je tudi sedaj še veliko, veliko opraviti, predno bo vse narejeno. Ali, glavno delo je storjeno, in po pravici smemo zdaj reči: Afrika ni več polotok, ampak — otok.

Po sueškem pretóku se je skerčila morska pot med kupčijsko deželo vzhodno Indijo in sredozemeljskim morjem, v katero so šle ladje do zdaj okrog Afrike, skoraj za polovico. Prej ko je bila Amerika znana, so mesta v Italiji in južni Nemčiji cvetela vsled kupčije z jutrovimi deželami; znabiti, da pride čas, ko se jim nekdanje blagostanje poverne. Vesoljno tergovstvo se je vleklo dosihmal po eni strani iz Azije krog nosa „dobre nade“ (južne Afrike), po drugi strani pa iz Amerike v angleške, francoske in severno-nemške ladjostaje. Po tej novo odperti sueški poti se oberne svetovna kupčija deloma v luke srednjega morja. Da se to zgodí, treba ozirati se je še na dvoje reči (faktorjev): na ladjostaje sredozemeljskega morja in posebno morajo dobiti naše avstrijske Terst, Reka in dalmatinske urno potrebne železnice do notranjih dežel, zlasti ni moč nikdar preveč povdariti potrebnost predelske železnice za Terst in Karlovško-Rečke za Reko, ako nočemo, da nas prekosijo Benetke, Genova in Brindisi. Drugi faktor so jutrove železnice, ktere se imajo začeti v kratkem delati; med temi so turške naj važnejše za avstrijsko kupčijo, kajti železnica iz Soluna sem črez v Niso, Brod ali Sisek bi zavernila tudi en del jutrovega tergovstva skoz Avstrijo.

Neposrednje občenje Tersta z vshodno Indijo in s Kitajskim je bilo do sedaj neznamenito; zdaj, ko je sueški pretók odpert,

bode kupčija med Terstom in omenjenimi deželami veliko živejša. Reči, ki se dajo iz Avstrije v Azijo izvajati, se ne manjka, n. pr. izverstno sukno z Moravskega in Českega, bombažasti izdelki, steklenina, usnje, moka, razna vina se prikupijo gotovo tudi jutrovcem, kakor so na pariški razstavi zaslovele. Akoravno zna biti nekteri od novega kanala sueškega preveč pričakujejo, toliko se vendar lahko za gotovo sprevidi, da bode vodotok našim materijalnim avstrijskim interesom na korist. Torej smemo biti veseli, da se je pomenljivo delo v Egiptu srečno doveršilo.

(Po „Domovini.“)

O zgodovini papirja.

(V idrijski čitalnici govoril J. L.)

(Konec.)

Perve čase je človek le govoril in tedaj ustmeno svoje želje naznanjal, ter ni rabil pismenega porazumljenja. Časoma se je pa človek vedno bolj in bolj zavedal svojih zmožnosti. Vnela se je v njem želja, da bi svojim naslednikom kaj sporočil. Ali kakošni so bili ti prvotni spominki? Kakor se ne more pričakovati od zarobljenega človeka, da bi se vljudno obnašal, tako so bili tudi spominki in pismena sporočila tačasnih neomikanih ljudi okorni i prosti: Kamenja so nanosili, kupe zemlje navalili, kole stavili in drevje zasajali in so tako naznanjali, kar so hoteli naslednikom sporočiti. Skušnja pa je človeka učila, da so njih znamenja jako pomankljiva. Videlo se je, da take spominke uniči vreme, sovražna roka in druge nezgode, da so prihodnikom nerazumljivi; bila so jim neprilicna, zaverгли so jih in iznajdli druga. Bistrejši um je tedaj človeka učil podobe ali kipe dolbsti z ojstrim klinom in dletom v različna kamenja.

Takih spominov je še dan danes mnogo v babilonskih, egiptovskih in asirijskih razvalinah. Med poslednjimi je tudi obilo spominkov iz opeke, ktero namreč je menda človek že zeló zgodaj rabil za pisanje; kajti v mehek il je lahko i hitro vtiskal znamenja; sožgani il ali opeka se je pa tudi dolgo ohranila. Ker človeški um takrat ni bil še tako razsvitljen in njegova domišljija — razun verskih zadev — ni bila še tako živahna, da bi bil mislil na pismenke ali čerke, rezal je v kamenje podobe različnih živali, rastlin i družih reči, ki mu jih je ravno kazala mati narava. In to pisanje, pri kterem so podobe bile to, kar so sedaj naše čerke in besede,

imenujemo podobopisje ali kipopisje. Da je pisavno orodje bilo tudi kamenje, to nam jasno priča zgodovina. Že sveto pismo starega zakona nam pripoveduje o kamnatih tablicah Mojzesovih z desetimi zapovedi božjimi. Da so pa druga ljudstva rabila enako orodje, nam kažejo zlasti ostanki iz starih časov. Mesto kamenitnih plošč, pri katerih so klini in dleta naša sedanja peresa nadomestovali, začeli so pozneje iz kake kovine narejene tablice zlasti iz svinca rabiti, in pisali so na nje z železnim klcem. Tako se bere v svetem pismu, da je nesrečni Job želel, da bi se njegove besede v svinec vrezale. Ker je pa svinec mehka kovina, nadomestoval ga je kmali baker ali kotlovina. Kakor so pa ljudstva v omiki korak za korakom napredovala, tako so tudi zmerom bolj i bolj želela, sporočila vredne reči mrtvim orodjem zročiti in jih tako za naslednike ohraniti. Ker je bilo pisanje na terdo pisavno pripravo težavno in ker je tudi tega blagá jelo primanjkovati, poprijeli so se tedaj lesenih desek i plošč, in take lesene tablice so se rabile, dokler niso Rimljani — kot omikan narod — v zgodovini se prikazali. Še bolj omikani Rimljani so s čopičem pisali na belo prevlečene lesene plošče i imenovali tako desko „album“, ktero ime se je ohranilo do današnjih časov toda v znanem drugem pomenu. Pozneje so Rimljani za navadne potrebščine rabili deske, ki so jih z voskom prevlekli in v vosek pisali z deržalom, ki so mu „stylus“ rekli. Od tod pridete tudi nemški besedi: „stiel“ („deržalo“) i „stil“ (zlog pri pisavi). Ako se je na takih tablicah kaj popraviti ali pa z novega zapisati hotlo, ogrele so se deske nekoliko pri ognju, in vosek se je lahko zopet poravnal in za pisanje pripravil. Tako poravnano desko imenovali so Rimljanje „tabula rasa“, kteri izraz še dan danes pogostoma rabimo za poravnani dolg ali čisto premoženje.

Naj starejše pisanje je bilo to, da so dobli ali rezali v plošče žganega ila, marmorja, škčila, svinca, bakra i. t. d. To nam spričuje gerška beseda „chartes“ (latinsko charta), kakor se je zval papir sploh teh časov. Beseda „chartes“ se izpeljuje od glagola, ki pomenja dolbsti ali izrezovati, vertati. Vse to pisalno orodje pa je bilo še vendar zeló okorno, zlasti, ako je človek hotel več, na priliko, cele bukve spisati. Kaj so li potem pri pisanji rabili? Neverjetno, pa res je, da je tudi drevesno listje bilo papir starim ljudstvom. V palmova peresa so vbadali besede, in že Egipčanje so palmo imenovali

„fenis“ in zavoljo tega so Gerki egipčansko pisanje imenovali „feniško pisavo“. V nekterih krajih Azije, zlasti na otoku Cejlon-u rabijo še dan danes palmovo listje v ta namen. Palmovo listi niso podobni našemu papirju, marveč rujavi leseni deski, v ktere se čerke i znamenja vbadajo in vzrezujejo. Da se tako pisanje težko bere, se samo po sebi razume, vendar so se otočani na Cejlonu tega pišanja i papirja tako privadili, da še dan danes angleška vlada, v čegar oblasti je ta otok, ravno to palmovo listje rabi, da ondašnjim prebivalcem razglašuje postave i ukaze. Lahko se vidi, da je palmovo in drugo perhljivo listje le malo zadostovalo omikanim narodom in njegovim vsestranskim duševnim potrebam. Poprijeli so se potem drevesnega ličja in lubja (skorje). Lipovo, brezovo i bukovo lubje je bilo naj pripravnejše in naj več v rabi. V to ličje so tedaj vbadali pismenke z iglicami. Rimljani so ličje imenovali „liber“ (bukve), in to imé imamo še sedaj. Gerška beseda „biblos“ je imela začetkoma morda ravno ta pomen. Slovenska beseda „bukve“ in nemška „buch“ imate skoro gotovo v teh izpeljavah nekaj enacega za se.

Ker sem že skoraj zabredel v jezikoslovne preiskave, naj pri tej priliki omenjam še prvotnega pomena slovenske besede „pisati“. „Pisati“ je pomenilo v staroslovenskem jeziku toliko, kakor „malati“, *) ktero besedo smo naj berže iz tujega dobili. Izrazi: „pisana trata“, „pisano oblačilo“ nam to dokazujejo. Ker je ta beseda enaka pri vseh slavjanskih rodovih, ki so se zgodaj, pred 9. ali 10. stoletjem razdelili v različne dežele in različne rodove, gotovo je, da so Slavjani — torej tudi naši prededi, Staroslovenci, — že pred 9. stoletjem brati i pisati znali; kajti sicer bi tudi ne imeli besede za to djanje. Za ličjem so rabili platno i pavolo; čopič i barva sta bila takrat to, kar sta nam sedaj svinčnik i pisno črnilo.

O času cesarja Aleksandra Velikega (macedonskega kralja 330 l. pr. Kr.) se je v Evropi začénjala viša omika. V tem času — čeravno ni prav gotovo — začeli so Egipčanje iz rastline, ki so jo zvali „papier“, delati tisto pisalno blago, ki so ga tisuč in še več let rabili in od ktereга ima tudi naš lepi papir svoje imé. Ta rastlina, ki se po latinski imenuje „Pa-

*) Kaj pa, ko bi se beseda „malati“ izpeljevala iz „malo“ (im verjüngten Maßstabe) delati? Vredn.

pyrus antiquus“, je bičje istega plemena, kakor naše bičje, ki na travnikih poleg vode raste. Bilo je to papirno bičje, ki danes tudi v Egiptu poleg Nila več ne raste, veliko večje od našega, do 15 čevljev visoko in precej debelo. Terstike so bile trivoglate z zelenim cvetnim veršičem. Naše bičje je prav majhno in ima okroglo steblo. Rimski zgodovinpisec Plinij nam pripoveduje, kako so stari Egipčanje iz omenjene rastline narejali pisalno orodje, ki ga sedaj kar naravnost imenujemo papir. Steblo tega bičja so razklali in lub s terstike slekli. Znotrajno ličje so položili na dolgo po robovih skupaj tako, da se je ličje ličja držalo. Potem so pa še vprek ali na široko drugo lego naložili, z Nilovo vodo priléplili, in z gladkimi zobmi likali. Tako izgotovljeni papir so takrat Egipčani tudi imenovali „biblos“. Rekli so Egipčani, da je samo Nilova voda dobra za to, da se ličje sprime. Po novih preiskavah njihovega papirja pa se je razvidlo, da je bilo to le zvijača starih Egipčanov, da bi drugi ne bili delali papirja. Iz ličja papirjeve rastline so delali tudi veršelja za jadra, vervi, oblačila i še druge platene priprave. Ta egiptovski pridelek je bil kmali velik zaklad in podlaga njihovemu prihodnjemu bogastvu. Egiptovski knez Firm se je tedaj bahal, da premore toliko papirja, da s skupljenim denarom more vzdrževati vso armado. Ko je bilo papirja na obilico, začelo se je tudi pridno spisovati. Pripoveduje se, da sta v tem času, blizo 300 — 200 let pred Kristusom, mogočna vladarja, namreč egiptovski kralj Ptolomej II. in Eumen, kralj mesta Pergama v mali Aziji, skušala drug drugega prekositi v napravi velikanskega bukvišča.

Iz zavidnosti prepové egiptovski kralj papir v Pergam prodajati in pripravi prebivalce tega mesta v največo zadrego. Sila pa kola lomi. Pergamci začno tedaj delati papir iz živinskih kož, ki se je po tem mestu „pergamen“ imenoval. Omenjena pripovedka se je naj berže iz tega pričela, da so se Pergamci posebno marljivo s to obertnijo pečali. Pergamen, čeravno draži, je egiptovski papir zelo izpodrinil; ta se je bil le do 11. stoletja ohranil, med tem ko je bil pergamen ves srednji vek naj važnejše pisno blago. Za časa slavne dobe Rimljanov se je toliko pergamena porabilo, da ga je marljivim pisateljem pogosto primanjkovalo. Da bi temu v okom prišli, začeli so iz starih bukev izbrisovati, kar je bilo pač škoda. Take dvakrat porabljene pergamene so imenovali „palimpseste“.

Egiptovski papir in pergamen sta dolgo časa stregla gerškim in rimskim pisateljem. Papir je bil za navadne pisarije in zasebno občevanje, pergamen je bil za važna, zgodovinska, sporočila vredne dogodbe. Pri Rimljanih je bil egiptovski papir zelo imenitno tergovsko blago. Za cesarja Tiberja je nastal zastran previsokega papirjevega davka upor, ki se je le s tem pomiril, da cesar ukaže, ves papir skupaj znesti, da ga je potem senat enakomerno med ljudstvo razdelil. V 11. stoletju je nehal egiptovski papir. Pregnal ga je bil mogočnejši konkurent — bombažasti arabski papir. Arabci so bili sedaj iz bombaža, ki se znano dobiva na posebnih drevesih v ondotnih krajih, začeli delati nov papir, ki je našemu današnjemu papirju zelo podoben. Tolkli so namočeni bombaž z bati tako dolgo in ga namakali, da je bil kot sok, potem so ga na solncu sušili in likali, da je bil gladek i enak. Ker so ga pozneje posebno v maloazijskem mestu Damašku narejali, imenoval se je tudi „charta damascena“. Egipčanje so tedaj od svoje obertnije, ki jim ni prinašala dobička, menjali in se niso več pečali s sadenjem onega papirjovega bičja; to bičje se je potem zgubilo, kakor nekteri zvedenci terdè, le ime „papyrus“ važne rastline se je ohranilo in večina pisajočih ljudstev je to besedo vzela v svoj jezik. Bombažasti papir arabski, za čegar razširjenje so Arabci naj večje zasluge imeli — enako kakor pri smodniku in kompasu — pa tudi ni zadostoval vedno napredujoči človeški omiki. Bil je tako inak i mehak, da se je moglo le s čopičem nanj pisati in še tako je popil vso pisno črnilo. Za tega del so že v trinajstem stoletju iznajdli platneni papir iz prediva i konoplja. Za izdelovanje novega papirja — platnenega namreč — treba je bilo tudi pripravnega orodja in delavnic — papirnic. Perva papirnica je bila na Laškem v gradu Fabriano. Na Nemškem je bila l. 1390. v Norimberku perva papirnica, in dalje in dalje se je širila ta iznajdba. Naj večo vrednost je papir dosegel, ko se je iznajdlo bukvtiskarstvo. Ali dose-danji papir svoji novi nalogi — za tisk namreč — ni bil kos. Bistre glave iskale so drugega papirja, in glejte! kakor se najde žlahten kamen v blatu in zlati prah v umazani sodergi; najdli so tudi naj boljšo robo za papir — v umazanih cunjah, ki ne bi bile za nobeno drugo rabo več! S cunjami — kdo bi na to mislil — je prisijala izobraženim narodom nova slavna doba. Kdo bi se ne spominjal tedaj besedi našega pesnika: „Zakon

natore je tak, da iz malega raste veliko!“ V 16. stoletju so iznajdli tiskarni papir, ker v tem času je oživelo bukvtiskarstvo. Ta nova iznajdba je bila tako imenitna, da je v tem obziru do l. 1820. zadostovala vsem tadanjim tirjatvam. Tega leta so namreč stroji ali mašine za papir znajdli. Do tega leta so delali papir v čebrih, v katerih je bil mlečnati sok iz cunj, i imenovali so ga nemški „büttenspapier“ po naše „čebrov papir“. Pri tem orodju je bilo mogoče le posamesne pole papirja narejati in človeške roke so morale zraven pridno delati. Nove mašine pa naglo in skoro brez delavcev delajo na vatle i vatle dolg i tudi precej širok, ličen i čeden papir, ki daleč presega onega po stari šegi narejenega. Ako stopiš v tako papirnico in vidiš iz valjarja razvijati se popolnoma izdelani in čisto suh papir, ki je še pred malo malo časom bil sok, stermel boš nad človeško bistrumnostjo v 19. stoletju. V Evropi se suče sedaj na sto in sto tacih strojev, kateri dodelajo vsako leto nad 500 mil. funtov papirja, ki je blizo 66 milijonov gold. vreden.

Iz vsega se lahko spoznava, da „zgodovina papirja je res zgodovina človeške omike“. Kdo drugi kakor papirnice s tiskarnicami vred so vstvarile na milijonov knjig, na tisuče bukvarnic, ki jih nahajamo v velicih mestih, kakor tudi v sleherni hiši le bolj izobraženega človeka. Časniki i knjige pa romajo sedaj od dne do dne po širokem svetu, razširjajo znanstva, vednosti i umetnije, pa pospešujejo obertnijo i trgovstvo, vterjujejo vernega človeka v zvestobi do vsemogočnega Bitja, razprostrirajo luč med narodi, budé narodno zavest i vežejo človeštvo vse zemlje v eno družino!

Dopisi in novice.

Od Bistrice. Velika napaka, ki je bila ne vem ali tudi po drugih okrajih, da so se dosihmal šolske knjige za revne otroke razpošiljale še le h koncu perve polovice šolskega leta. Mislimo si, ko bi reveži toliko časa brez šolskih knjig čakali, kakšen bi bil vspeh pri podučevanji. Jaz sem nekaj bukev moral iz svoje zaloge razdeliti, da je bilo ubogim učencem mogoče z drugimi vred napredovati. Poslale so se nam tudi take knjige, ki jih ne moremo rabiti, drugih koristnih pa nam niso dali. *) Želeti bi bilo, da bi taki, ki imajo to reč v rokah, vse to bolje vredili, in sicer tako, da bi se te knjige precej o začetku šolskega leta razposlale.

*) Za uboge učence dajejo se le tiste knjige, ki pridejo v c. k. zalogi šolskih knjig na Dunaju na svetlo. Vredn.

Kar zadene šolska derva, smo tudi slabo preskerbljeni; še par klinov čaka na kemično krojenje, potem bo pa treba poskušati, kakošna obleka gorkoto bolj zaderzuje, ali kaj je boljše ali slabše gorkotno vodilo. Akoravno smo srenjsko predstojništvo zaradi pomankanja derv mnogokrat opominjevali, se nam vendar tako merzla godí. Reklo se nam je, da za šolska derva v srenjski blagajnici ni nikakoršnega denarja. Čakajmo!

Iz Idrije. (Učiteljski posvétí. Konec.) S takimi vajami se otroško zdravje prav zelo vterjuje, in ravno skerb za telesno zdravje naj bode učitelju dan danes vedno bolj in bolj pri sercu; to zahteva tudi nova šolska postava, ki zapoveduje telovadbe v šolah. Potem je bil razgovor o tem, da učenci tudi spodobno stojé, kedar v klopéh odgovarjajo ali kedar se drugod ž njimi govori. Učitelj naj tirja, da učence stoji ravno kakor sveča, da se ne naslanja, da ima rokó prosto ob strani pri sebi, da ima glavo navpik, da lepo stopa i. t. d. Tudi naj se učencem naroča, da se po poti vljudno obnašajo, da se odkrivajo, priklanjajo in pozdravljajo s keršanskim pozdravom: „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ ali pa da rečejo: „Dober dan!“ „Bog sprimi!“ „Srečno!“ i. t. d. Tako se pospešuje lepo obnašanje sploh in tudi zaupanje do učitelja, kateri ni učencevo strašilo, ampak njegov odkritoserčni prijatelj. Konec te perve seje, ki je trajala čez dve uri, se določi, da bodo druge seje vsaki ponedeljek ob 7. uri zvečer.

2. seja. Na dnevnem redu bil je naj pred razgovor o pripomočkih, da bi se odpravilo pogosto letanje otrok po svoji potrebi med šolskimi urami. Znano je slehernemu učitelju, ki ima mnogo šolskih otrok, koliko ga to v nauku moti in kako se s tem šolski red kviri. Nasvetovala so se različna sredstva. Dobro se vé, da se ta neprijetnost nikoli ne more popolnoma odpraviti, pa vendar je mogoče, da se vsaj nekoliko manjša. Priporočevalo se je, da naj učitelj otrokom zapoveduje, da naj se domá pripravijo za šolo, in da naj jih prvo šolsko uro le malokrat in brez sile ne pušča iz šole, kajti navada je železna srajca. Previden in natančen učitelj pazi na vse učence, ki pogosto na stran hodijo, in prevdarja, ali hodijo zavoljo kake bolezni ali zavoljo njihove prave potrebe, ali pa le iz navade, da se sprehajajo. Pri sumljivih otrocih naj učitelj doma pozvé, če se pred šolo opravljajo in naj na to dela, da domača hiša tudi v tej stvari kaj pripomore. Sploh pa naj učitelj v tej zadevi zlasti pri bolj odraslih dečkih še bolj pazi, da odpravlja to napako.

Za tim smo se pomenkovali v obiskovanji šole. Že pred se je govorilo, da naj bode učitelju skoz in skoz prava skerb, da je šola otrokom prijeten kraj, kamor radovoljni a ne prisiljeni dohajajo. Sklene se, da naj učitelji na tanko zaznamnjajo, kolikorkrat in zakaj kdo zamudi, ali izpusti šolo. Vsak teden naj učitelj vodju pokaže zamude, da potem vodja učence sam posvari ali pri starših poprašuje, ali pa jih naznanja viši šolski oblastniji, t. j. pri nas domačemu šolskemu nadzorniku. Akoravno smo se v tej stvari določno in obširno razgovarjali, vendar veselo omenjam, da v našem mestu učenci prav pridno hodijo v šolo.

V 3. seji smo se pomenkovali, kako bi se otroci napeljevali, da bi se tudi zunaj šole povsod spodobno in vljudno vedeli, da bi

priljudno pozdravljali in sicer ne samo svoje učitelje, ampak tudi druge ljudi, ki jih posebno spoštujejo. Ker se je tožilo, da dečki ne pozdravljajo učiteljic in dekleta ne učiteljev, sklenilo se je, da se tudi to odpravi. Nadalje naj se gleda, da učenci čedno, prijetno, spoštljivo in ne sedé pozdravljajo, da na ulicah ne zbeže v kote in luknje, ako pride mimo kdo, ki bi ga mogli pozdraviti. Pové naj se jim, da se nimajo ničesar bati, če jih učitelj vidi pri poštenih i dovoljenih igrah ali na sprehodu, ako ne počenjajo kaj napačnega i hudobnega. Pri tej priliki se tudi določi, da naj se učenci odvadijo lokalnega nagovora: „slišijo vâni,“ s katerim otroci in navadno ljudstvo pri nas nagovarjajo osebe, ki jih spoštujejo. Pri učencih naj bode slovenska beseda „Vi“ (nemški „Sie“) to, kar je pri prostem ljudstvu „vâni“. Ker ima šola nalogo, da jezik čisti in pili, da učence pisni i pravilni jezik uči, priporoča se, da bi šola odpravljala tudi druge lokalizme in tuje, po domače zavite besede. Potem se še opomni, da naj se otrokom prepové, kamenje lučati (tukaj govore „balote potisniti“), kepati in v nedovoljenih krajih tudi dersati se itd.

V 4. seji se je nadaljevalo, kar se je zadnjikrat pričelo; naštevale so se namreč napake otrok na ulicah in drugih očitnih krajih. Graja naj se posebno, da se otroci na vozove ne obešajo in da se ne vtikajo v druge reči, ki jim nič mar niso. Opominjajo naj se otroci, da ne bodo zaničevali starih oslabelih ljudi in drugih, ki imajo telesne napake i. t. d., da ne bodo dražili in mučili živali in da ne bodo počénjali drugih nespodobnosti. Posebno obširen je bil razgovor, kako naj se podučuje zlasti večé učence, da bi tičev ne lovili. Učitelj ima vedno dovolj dela, ako hoče paziti na vse, kar počénjajo njegovi učenci. Povsod naj pomaga, kjer koli kaj more.

J. L.

Iz Ljubljane. Prečastiti ljubljanski knez in škof je pred svojim odhodom v Rim svoji duhovščini poslal okrožnico, v kateri določuje, kako naj se véde do nove šolske uredbe, in med drugim lepo takole poroča: Naš mojster pa pravi: „Pustite malim k meni, ker njih je nebeško kraljestvo!“ Naš Gospod kliče male k sebi, da bi bili otroci božjega kraljestva, ker jih je Bog za to vstvaril. Zatorej moramo tudi mi, ako Kristus v nas živi, male vabiti k sebi, da bi jih k Bogu vodili; kličemo pa male k sebi, ako jih iščemo na tistih krajih in pri tistih prilikah, kjer jih naj lože dobimo. Kje je ta pripravi kraj, kje se nam ponuja ta prilika? Treba nas ni opominjati, da je ta kraj, ta prilika š o l a. Deržavna postava, kateri smo vedno dolžni pokorščino, ako se ne zoperstavlja božji resnici, nalaga nam dolžnost, da mi učitelji kerščanskega nauka svoje odmerjene ure v šoli dobro porabimo . . . . Šolo so nam iz našega nadzorstva odtegnili; pokažimo, da se šoli ni treba bati, da bi ji mi kaj škodovali. Podverzimo se brez merzenja javnim naredbam o zadevi očitnih šolskih spraševanj tudi iz kerščanskega nauka. Ako bi se mi temu odtegovali, bi škodovali Kristusovi stvari, in tudi otrokom, ker bi ne dobivali veljavnih pričal. Kjer dobro delamo, kjer pospešujemo svoj in blagor svojih bratov, tam ne bodemo ne na desno, ne na levo nezaupljivo in samoljubno gledali . . . .“ Prav hvaležni smo učitelji svojemu vikšemu pastirju za ta pravi pastirski glas, kateri duhovščino

in šolo ljubeznjivo družiti in ji varuje tistega nevarnega prepada, kateri se je že tu pa tam jel kazati med njima.

— Razglasili smo že, da je g. J. Levičnik, učitelj v Železnikih izdal pod naslovom „*Ma li slovenski pevce*“ zbirko dvo-glasnih šolskih napevov, in posvetil to delice v spomin papež Pijeve zlate maše. Ponudil in poslal je bil g. izdatelj en krasno vezan iztis te pesmarice tudi samemu sv. očetu v dar, ktereга so sv. oče z veseljem sprejeli blagovolili, in so po kardinalu Antonelli-tu dali darilcu sporočiti svojo zahvalo ter poslali njemu in železniški šolski mladini apostolski blagoslov. Težko, da bi bila od strani Rima došla še kdaj kakemu slovenskemu učitelju taka čast, katero pa moremo našemu sobratu toliko bolj privoščiti, ker je po njem prišlo do naj više cerkvene oblasti zagotovilo, da se tudi slovenski učitelji trudimo na razne načine za boljšo izobraževanje nam v uk izročene mladine. Ko pa to odliko nimogredé v misel jemljemo, ne moremo kaj, da bi omenjeni pesmarici ne prigovarjali in privoščili bolj živahne razprodaje in obilnejšega razširjenja, kakor se je to godilo do sedaj. Če se je tako mične pesmarice in za mladino tako pripravnih pesmic prodalo dozdej, kakor slišimo, še le okol 100 iztisov (zvezek po 30 soldov), res ne umemo, kaj in kako se po naših šolah petje goji, in kako se potem izrekujejo želje, da naj bi „Tov.“ bolj pogosto napeve donášal. Novi napevi, naj si bodo že v „Tov.“ ali posebnih natisih, zahtevajo trud in stanejo tudi obilno tiskarnih stroškov, kateri se le zmorejo, ako se učitelji nasprotno podpiramo. — Velika čast je za vsako slovensko šolo, kjer otroci znajo lepo peti; brez primernih napevov je pa tudi uk v petju le na slabi stopnji in na kumernih nogah. Podpirajmo torej take, ki nam skerbé za nove napeve! — o —

— Ministerstvo za bogočastje in uka je z ukazom 21. nov. t. l. s št. 10043 ukrenilo, da bodo v prihodnje v zalogi šolskih knjig na Dunaju izhajale vse šolske postave v priročnih izdajah in sicer po naj nižji ceni. Posebno se mora to zgoditi pri natisu v nenemškem jeziku. Vsaka teh postav bode se posebej zvezala in cena bode taka, da se bode le tisk plačal. Začelo se bode z izdajo v laškem jeziku.

— Drugi ukaz ministerstva za bogočastje in uka 23. nov. t. l. s št. 3495 določuje o knjigah, ki so dopuščene v ljudskih šolah, in sicer tako le: 1) knjige, ki jih sprejme kaka c. k. zaloga šolskih knjig, se smejo rabiti v ljudskih šolah; 2) nasveti, da bi se druge knjige rabile, dajejo naj se deželni šolski gosposki; 3) deželna šolska gosposka pa ni zavezana, da bi móгла sprejemati in obravnavati učne spise od zasebnih oseb; 4) deželna šolska gosposka učne spise daje izvedencem, da jih pregledujejo, ter potem te in svoje nasvete predlaga ministerstvu; 5) dovoljene učne spise naznanja ministerstvo. Ako pa se kaj določuje o knjigah kerščanskega nauka, se mora ravnati po §. 7. šolske postave 25. maja 1868 l.

 Pridjana je pesem z napevom in „Tov.“ kazalo z zavitkom.

Priloga k „Učit. Tov.“ l. 24., teč. IX.

Novo leto.

*Animato.*Napev **J. Tomšičev.**

Piano introduction in G major, 3/4 time. The piece begins with a forte (*f*) dynamic and concludes with a piano (*p*) dynamic. The melody is primarily in the right hand, while the left hand provides a steady accompaniment.

First vocal line, marked *mf*. The melody is in the right hand, and the accompaniment is in the left hand.

Ko o pol - no - či U - re glas do - ní Se naš

Second vocal line, marked *p*. The melody is in the right hand, and the accompaniment is in the left hand.

čas nam spre - me - ní; Sta - ro le - to je mi -

Third vocal line. The melody is in the right hand, and the accompaniment is in the left hand.

ni - lo, No - vo nam je na - sto - - pi - lo; Ka - kor

blisk go-reč Šlo je sta-ro preč, In ne bo na-zaj ga

večl

Hitro čas letí,
Urno nam zbeží
Zdaj je še, in že ga ni!
Tako tudi drugo mine,
V večnost nam za vselej zgine.
To spominja nas,
Da čez kratek čas
Mine ves življenja kras.

Ljubi človek moj
Le se greha boj,
V dobrem stanovitno stoj!
Vsaka stvar nam razodeva,
V krajih glasno vseh odmeva:
Kar le kolj živi,
Kar le svet rodi,
V prah se kmali spremeni.

Leto dans novó
Milo naj nam bo,
Srečo sije naj svetlo!
Naj bežé od nas težave,
Ves nemir in vse zmotnjave!
Zmiraj naj cvetè
Sladko upanje!
Z Bogom djanje naj bo vse!